

ความน่าเชื่อถือทางกฎหมายของเอกสารอิเล็กทรอนิกส์

นางสาวณิชารัตน์ สุจิตตวรังกูร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2550

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE LEGAL RELIABILITY OF ELECTRONIC DOCUMENT

Miss Nicharat Sutjaritwarangkul

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws Program in Laws

Faculty of Law

Chulalongkorn University

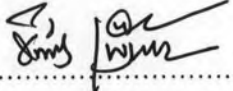
Academic Year 2007

Copyright of Chulalongkorn University

500625

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ความน่าเชื่อถือทางกฎหมายของเอกสารอิเล็กทรอนิกส์
โดย นางสาวณิชารัตน์ สุจิตตวรังกูร
สาขาวิชา นิติศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์มัทยา จิตติรัตน์
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม อาจารย์สุรางคณา วายุภาพ

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

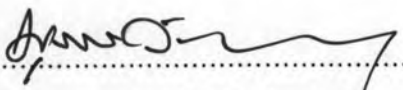

..... คณบดีคณะนิติศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธิดิพันธุ์ เชื้อบุญชัย)

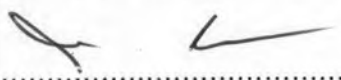
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์มัทยา จิตติรัตน์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(อาจารย์สุรางคณา วายุภาพ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์มรุธา วัฒนชะชีวะกุล)

..... กรรมการ
(อาจารย์พรเพชร วิชิตชลชัย)

นิชารัตน์ สุจริตวางกูร : ความน่าเชื่อถือทางกฎหมายของเอกสารอิเล็กทรอนิกส์.
(THE LEGAL RELIABILITY OF ELECTRONIC DOCUMENT) อาจารย์ที่ปรึกษา :
รองศาสตราจารย์มัทยา จิตติรัตน, อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม : อาจารย์สุรางคณา วายุภาพ
, 161 หน้า.

การพัฒนาของเทคโนโลยีสารสนเทศ ส่งผลให้มีการนำระบบเอกสารอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการติดต่อสื่อสาร การเก็บรวบรวมฐานข้อมูล และใช้เป็นหลักฐานในการทำธุรกรรมต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น ทั้งกรณีของการจัดทำเอกสารในรูปของอิเล็กทรอนิกส์ตั้งแต่ต้นและการแปลงเอกสารกระดาษให้อยู่ในรูปของอิเล็กทรอนิกส์ในภายหลัง อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่ามีปัญหาที่ต้องพิจารณาด้วยว่าบทบัญญัติของกฎหมายในปัจจุบันสอดคล้องและสนับสนุนต่อพัฒนาการดังกล่าวหรือไม่ เพียงใด ซึ่งมีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือในการนำเอกสารอิเล็กทรอนิกส์มาใช้

จากการศึกษาพบว่า หลักเกณฑ์ทางกฎหมายของประเทศไทยไม่สามารถรองรับการใช้เอกสารอิเล็กทรอนิกส์แทนเอกสารกระดาษได้อย่างสมบูรณ์ แม้ว่าจะมีการตราพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 ออกมาใช้บังคับแล้วก็ตาม หากแต่สาระสำคัญของกฎหมายฉบับดังกล่าวมิใช่กฎหมายวิธีพิจารณาความโดยแท้ จึงเป็นเหตุให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนไม่เชื่อมั่นในการนำเอกสารอิเล็กทรอนิกส์มาใช้เป็นพยานหลักฐานต่อศาล ทั้งนี้ จากการศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และประเทศสิงคโปร์ พบว่า ในต่างประเทศได้มีการกำหนดสถานะทางกฎหมายและหลักเกณฑ์การรับฟังพยานหลักฐานที่เป็นเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ไว้อย่างชัดเจนโดยบัญญัติไว้ในกฎหมายลักษณะพยานซึ่งสามารถนำไปใช้ได้ทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนได้นำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยเสนอให้ศาลออกข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการรับฟังพยานหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์ โดยควรกำหนดให้มีหลักเกณฑ์การนำเสนอและวิธีการนำสืบพยานหลักฐานประเภทนี้ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการซึ่งนำนักพยานหลักฐานของศาลทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา นอกจากนี้ ควรกำหนดแนวนโยบายด้านความมั่นคงปลอดภัยของเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ และควรจัดตั้งหน่วยงานเข้ามาทำหน้าที่ให้การรับรองความถูกต้องแท้จริงของเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ในการทำธุรกรรมของทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยมีการกำกับดูแลอย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างความน่าเชื่อถือและส่งเสริมการใช้เอกสารอิเล็กทรอนิกส์อย่างเต็มรูปแบบ

สาขาวิชา.....นิติศาสตร์.....

ปีการศึกษา.....2550.....

ลายมือชื่อผู้เขียน.....*นิชารัตน์ สุจริตวางกูร*.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....*[ลายมือ]*.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....*[ลายมือ]*.....

4786244834 : MAJOR LAWS

KEY WORD: LEGAL RELIABILITY / ELECTRONIC DOCUMENT / EVIDENCE

NICHARAT SUTJARITWARANGKUL : THE LEGAL RELIABILITY OF ELECTRONIC DOCUMENT. THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF. MATTAYA JITTIRAT, THESIS CO-ADVISOR : MRS. SURANGKANA WAYUPARB, 161 pp.

The development in information technology has led to the increasing use of electronic document system for communications, data collection and evidence of transactions. The use of electronic document may start from the beginning or involve conversion of ordinary paper into electrical document in a later stage. Be that as it may, the issue is whether, and how much, the existing laws can correlate and support the said development as these laws are of importance to and affect the reliability of the use of electronic document.

Many studies have found that, despite the enactment of the Electronic Transactions Act B.E 2544 (2001), the laws and regulations of Thailand cannot fully attain the use of electronic document in place of ordinary paper. Because the substance of the Electronic Transactions Act B.E 2544 (2001) is not generally considered the true procedural law, both the government and private sectors have no confidence in introducing electronic document as evidence in court. Based on studies of comparative US law, UK law and Singapore law, the legal status of electronic document as well as its evidence rules have been clearly established under the evidence laws of many countries including the admissibility of electronic document in both civil and criminal cases.

This thesis will describe the solutions, that is, establishment of procedural and admissibility rules of electronic evidence by the court including the introduction and attestation of electronic evidence. This establishment will benefit the weighing of evidence by the court in both civil and criminal cases. In addition, the court should also establish the policy for securing the electronic document and an office to certify electronic document as evidence of transactions done by the government and private sectors with supervision system. Undoubtedly, all of the above will lead to more reliability and comprehensive use of electronic document.

Field of study.....Laws..... Student's signature..... *Nicharat S.*
 Academic year.....2007..... Advisor's signature..... *Mattaya Jittirat*
 Co-advisor's signature..... *Sm*

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความเมตตากรุณาจากคณาจารย์และบุคคลที่เกี่ยวข้องหลายท่าน ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ท่านรองศาสตราจารย์มัทยา จิตติรัตน์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และท่านอาจารย์สุรางคนา วายภาพ ผู้อำนวยการสำนักงานเลขานุการ คณะกรรมการธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งของท่านทั้งสองที่ได้สละเวลาอันมีค่ารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และได้ให้คำแนะนำ แนวทางในการเขียน รวมถึงข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอกราบขอบพระคุณ ท่านรองศาสตราจารย์ ดร.อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ ที่ได้เมตตาสละเวลาอันมีค่าของท่านรับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และให้แนวทางการศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศ ท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์มูรธา วัฒนชะวีระกุล คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และท่านอาจารย์พรเพชร วิชิตชลชัย ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกา ที่ได้เมตตาสละเวลาอันมีค่าของท่านรับเป็นคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งท่านทั้งสองกรุณาให้คำแนะนำ ชี้แนะ ให้ผู้เขียนเห็นถึงปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในทางปฏิบัติอันเป็นความรู้ที่มีค่าอย่างยิ่งในการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้เสร็จสมบูรณ์

ขอกราบขอบพระคุณ ท่านศาสตราจารย์จรัญ ภักดีธนากุล ปลัดกระทรวงยุติธรรม ท่านศาสตราจารย์เข็มชัย ชูติวงศ์ อธิบดีอัยการฝ่ายคดีล้มละลาย รักษาการแทนอธิบดีอัยการฝ่ายคณะกรรมการอัยการ และท่านอาจารย์ไพโรจน์ วายภาพ ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกาที่ได้สละเวลาอันมีค่ายิ่งให้บทสัมภาษณ์ในการประกอบการจัดทำวิทยานิพนธ์แก่ผู้เขียน นอกจากนี้ ขอขอบคุณ คุณสุวิทย์ สุวรรณ ที่ปรึกษากฎหมายอาวุโส สำนักกฎหมายมงคลนาวิน ผู้บังคับบัญชาที่ได้ให้โอกาสแก่ผู้เขียนทั้งในด้านการทำงานและให้ความอนุเคราะห์เวลาในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ตลอดจนผู้ร่วมงาน และผู้มีอุปการคุณทุก ๆ ท่าน ซึ่งผู้เขียนไม่อาจกล่าวไว้ ณ ที่นี้ได้หมด ที่ให้ความเอื้อเฟื้อและช่วยเหลือผู้เขียนเป็นอย่างดีตลอดมา

ณ โอกาสนี้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณบิดามารดา ผู้ให้กำเนิดชีวิต อบรมเลี้ยงดู ให้โอกาสทางการศึกษา และให้การสนับสนุนผู้เขียนในทุก ๆ ด้าน น้องชายที่คอยเป็นกำลังใจให้ผู้เขียน มีความพากเพียรพยายาม นอกจากนี้ ขอขอบคุณ คุณจาตุรงค์ รอดกำเนิด, คุณธีรวัฒน์ ขวัญใจ, คุณศุขมา เจริญวงศ์ และคุณวิริยชนา อิม่อ่อง ที่ให้ความช่วยเหลือ รวมทั้งเป็นกำลังใจให้แก่ผู้เขียน ในระหว่างการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีคุณค่าและประโยชน์ในทางวิชาการ ผู้เขียนขอกราบเป็นกตเวทิตา แก่บิดามารดา คณาจารย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และผู้มีพระคุณทุกท่าน หากมีข้อบกพร่องไม่สมบูรณ์ประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย.....	4
1.3 สมมติฐานของการศึกษาวิจัย.....	4
1.4 ขอบเขตของการศึกษาวิจัย.....	5
1.5 วิธีการศึกษาวิจัย.....	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
บทที่ 2 โครงสร้างพื้นฐานทางกฎหมายของระบบเอกสารอิเล็กทรอนิกส์	6
2.1 พัฒนาการของการนำระบบเอกสารอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการทำธุรกรรม.....	6
2.2 โครงสร้างทั่วไปทางกฎหมายเกี่ยวกับเอกสาร.....	9
2.2.1 ความหมายของคำว่า “เอกสาร”.....	9
2.2.1.1 ความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542	9
2.2.1.2 ความหมายตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499.....	9
2.2.1.3 ความแตกต่างระหว่าง “เอกสาร” กับ “พยานเอกสาร”.....	13
2.2.2 ประเภทของเอกสาร.....	14
2.2.2.1 เอกสารราชการ หนังสือราชการ.....	14
2.2.2.2 เอกสารมหาชน.....	15
2.2.2.3 เอกสารเอกชน.....	15
2.2.2.4 เอกสารโบราณ.....	16
2.2.3 รูปแบบเอกสาร.....	17
2.2.3.1 โครงสร้างเอกสารกระดาษ.....	17

	หน้า
2.2.3.2 โครงสร้างเอกสารอิเล็กทรอนิกส์.....	9
2.3 โครงสร้างพื้นฐานของระบบเอกสารอิเล็กทรอนิกส์.....	20
2.3.1 ความหมายและประเภทของเอกสารอิเล็กทรอนิกส์.....	20
2.3.2 รูปแบบ มาตรฐาน และเทคโนโลยีที่นำมาใช้ในการสร้างเอกสาร อิเล็กทรอนิกส์.....	21
2.3.2.1 ระบบการทำงานของเครื่องคอมพิวเตอร์.....	21
2.3.2.2 รูปแบบการสร้างเอกสารอิเล็กทรอนิกส์.....	28
2.3.2.2.1 การสร้างเอกสารอิเล็กทรอนิกส์จากเครื่อง คอมพิวเตอร์ตั้งแต่ต้น.....	28
2.3.2.2.2 การแปลงเอกสารกระดาษให้เป็นเอกสาร อิเล็กทรอนิกส์.....	30
2.3.3 การบริหารจัดการเอกสารอิเล็กทรอนิกส์.....	32
2.3.3.1 การออกเอกสารอิเล็กทรอนิกส์.....	32
2.3.3.2 การเรียกใช้เอกสารอิเล็กทรอนิกส์.....	33
2.3.3.3 การจัดเก็บเอกสารอิเล็กทรอนิกส์.....	34
2.3.3.4 การยกเลิกและทำลายเอกสารอิเล็กทรอนิกส์.....	35
2.3.3.5 การบริหารจัดการความเสี่ยง.....	35
2.3.4 หน่วยงานบริการพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับระบบเอกสารอิเล็กทรอนิกส์.....	36
2.3.4.1 โครงสร้างพื้นฐานกฎแฉสาธารณะ.....	36
2.3.4.2 หน่วยงานบริการพื้นฐานเพื่อการออกใบรับรองอิเล็กทรอนิกส์.....	38
2.3.4.3 หน่วยงานบริการพื้นฐานเพื่อการประทับเวลาทางอิเล็กทรอนิกส์.....	38
2.3.4.4 หน่วยงานบริการพื้นฐานเพื่อรับรองเอกสารอิเล็กทรอนิกส์.....	39
2.3.4.5 หน่วยงานบริการพื้นฐานเพื่อจัดเก็บเอกสารอิเล็กทรอนิกส์.....	39
2.4 ปัญหาทางกฎหมายในการนำเอกสารอิเล็กทรอนิกส์มาใช้.....	40
บทที่ 3 ความน่าเชื่อถือในการนำเอกสารอิเล็กทรอนิกส์มาใช้เป็นพยานหลักฐาน ในระบบกฎหมายต่างประเทศ.....	43
3.1 กฎหมายแม่แบบของคณะกรรมการกฎหมายการค้าระหว่างประเทศแห่ง สหประชาชาติว่าด้วยพยานิขยอิเล็กทรอนิกส์.....	44

3.1.1	หลักเกณฑ์เกี่ยวกับต้นฉบับเอกสาร.....	45
3.1.2	หลักเกณฑ์การรับรองความถูกต้องแท้จริง.....	47
3.1.3	หลักเกณฑ์การรับฟังและชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน.....	48
3.2	ความน่าเชื่อถือทางกฎหมายของเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศสหรัฐอเมริกา.....	50
3.2.1	ปัญหาในการใช้เอกสารอิเล็กทรอนิกส์เป็นพยานหลักฐาน.....	51
3.2.2	หลักเกณฑ์ในการรับฟังเอกสารอิเล็กทรอนิกส์เป็นพยานหลักฐาน.....	54
3.2.2.1	การรับฟังพยานหลักฐานตามหลักพยานหลักฐานที่ดีที่สุด.....	55
3.2.2.2	การรับฟังพยานหลักฐานตามหลักพยานบอกเล่า.....	56
3.2.2.2.1	การไม่นำหลักเกณฑ์เรื่องพยานบอกเล่ามาใช้กับ บันทึกที่คอมพิวเตอร์สร้างขึ้น.....	56
3.2.2.2.2	การนำหลักเกณฑ์เรื่องพยานบอกเล่ามาใช้กับ บันทึกที่เก็บไว้ในคอมพิวเตอร์.....	58
3.2.2.3	การรับรองความถูกต้องแท้จริงของพยานหลักฐาน.....	59
3.2.3	หลักเกณฑ์การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน.....	61
3.3	ความน่าเชื่อถือทางกฎหมายของเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศอังกฤษ.....	62
3.3.1	ปัญหาในการใช้เอกสารอิเล็กทรอนิกส์เป็นพยานหลักฐาน.....	62
3.3.2	หลักเกณฑ์ในการรับฟังเอกสารอิเล็กทรอนิกส์เป็นพยานหลักฐาน.....	63
3.3.2.1	หลักกฎหมายคอมมอนลอว์.....	63
3.3.2.1.1	การรับฟังพยานหลักฐานตามหลักพยานหลักฐาน ที่ดีที่สุด.....	63
3.3.2.1.2	การรับฟังพยานหลักฐานตามหลักพยานบอกเล่า.....	64
3.3.2.1.3	การรับรองความถูกต้องแท้จริงของพยานหลักฐาน.....	64
3.3.2.2	หลักกฎหมายตามพระราชบัญญัติ.....	65
3.3.3	หลักเกณฑ์การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน.....	71
3.4	ความน่าเชื่อถือทางกฎหมายของเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศสิงคโปร์.....	72
3.4.1	ปัญหาในการใช้เอกสารอิเล็กทรอนิกส์เป็นพยานหลักฐานในศาล.....	72
3.4.2	หลักเกณฑ์ในการรับฟัง Computer Output เป็นพยานหลักฐาน.....	73
3.4.2.1	การตกลงอย่างชัดแจ้งระหว่างคู่กรณีให้รับฟัง Computer Output เป็นพยานหลักฐาน.....	73

3.4.2.2 Computer Output สร้างขึ้นโดยผ่านกระบวนการที่ได้รับ ความเห็นชอบ.....	73
3.4.2.3 การพิสูจน์ความปกติในการทำงานและความถูกต้อง ของระบบคอมพิวเตอร์.....	75
3.4.3 หลักเกณฑ์การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน.....	78
3.5 แนวทางการแก้ไขปัญหามาในต่างประเทศ.....	79

บทที่ 4 วิเคราะห์ปัญหาความน่าเชื่อถือในการนำเอกสารอิเล็กทรอนิกส์มาใช้เป็น พยานหลักฐานในระบบกฎหมายไทย.....	82
4.1 ระบบกฎหมายลักษณะพยาน.....	83
4.1.1 ระบบไต่สวน (Inquisitorial System).....	83
4.1.2 ระบบกล่าวหา (Accusatorial System).....	84
4.1.3 ระบบกฎหมายลักษณะพยานของไทย.....	85
4.2 ประเภทของพยานหลักฐาน.....	86
4.2.1 พยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุ.....	86
4.2.2 พยานชั้นหนึ่ง พยานชั้นสอง.....	87
4.2.3 พยานโดยตรง พยานแวดล้อม.....	87
4.2.4 พยานที่รู้เห็นเอง พยานบอกเล่า.....	88
4.3 หลักเกณฑ์ทั่วไปในการนำสืบและรับฟังพยานเอกสารตามกฎหมายไทย.....	88
4.3.1 การส่งสำเนาเอกสาร.....	90
4.3.2 การนำสืบด้วยต้นฉบับเอกสาร.....	93
4.3.3 การคัดค้านพยานเอกสาร.....	96
4.3.4 การเสียค่าธรรมเนียมและค่าอากรแสตมป์.....	100
4.3.5 การตรวจสอบความถูกต้องแท้จริงของพยานเอกสาร.....	100
4.4 ปัญหาในการนำเอกสารอิเล็กทรอนิกส์มาใช้เป็นพยานหลักฐาน ตามกฎหมายไทย.....	101
4.4.1 สถานะทางกฎหมายลักษณะพยานของเอกสารอิเล็กทรอนิกส์.....	108
4.4.2 ปัญหาในเรื่องการรับฟังพยานหลักฐานที่ดีที่สุดกับเอกสาร อิเล็กทรอนิกส์.....	112

4.4.3 ปัญหาในเรื่องการรับฟังพยานหลักฐานที่เป็นพยานบอกเล่า กับเอกสารอิเล็กทรอนิกส์.....	118
4.4.4 ปัญหาในเรื่องการพิสูจน์ความถูกต้องแท้จริงของพยาน "เอกสาร อิเล็กทรอนิกส์".....	122
4.4.5 ปัญหาในเรื่องหลักเกณฑ์การนำเสนอและวิธีนำสืบพยานหลักฐาน กับเอกสารอิเล็กทรอนิกส์.....	125
4.4.6 ปัญหาในเรื่องการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานกับเอกสารอิเล็กทรอนิกส์...	127
4.5 แนวทางในการสร้างความน่าเชื่อถือให้กับเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ในการใช้ เป็นพยานหลักฐานต่อศาล.....	129
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	131
5.1 บทสรุป.....	131
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	134
รายการอ้างอิง	140
ภาคผนวก	149
ภาคผนวก ก. ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ.	150
ภาคผนวก ข. DRAFT MODEL LAW ON ELECTRONIC EVIDENCE.....	155
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	161